

Mehmet Ali GENÇ²

Makale Alış: 26 Ağustos 2016

Makale Kabul: 11 Kazım 2016

Öz

Geleceğin şekillenmesinde üstün yetenekli bireylerin önemli roller üstlenmesi, üstün yeteneklilere verilecek eğitimi çok önemli bir konu haline getirmiştir. Günümüzde bazı ülkeler üstün yetenekliler eğitimini ulusal öncelik haline getirmiş durumdadır. Yaşlılarından farklı gelişime ve potansiyele sahip üstün yetenekli öğrencilerin başarılı olmaları ya da tüm potansiyellerini kullanmaları için farklılaştırılmış eğitim programı gerekmektedir. Bu farklılaştırılmış eğitim ülkelerin sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarına göre farklılık göstermektedir.

Tarama yöntemli bu çalışmada, üstün yetenekli bireylerin dünyada ve Türkiye'deki eğitim uygulamaları irdelenmiştir. Üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleriyle ilgili öne çıkan eğitim uygulamalarının ayrı eğitim ve birlikte eğitim şeklinde iki sınıfta toplandığı, gelişmiş ülkelerin üstün yetenek eğitimine daha fazla önem verdikleri ve bu konuda istikrarlı politikalar geliştirdikleri görülmektedir.

Anahtar kelimeler

Üstün yetenek, üstün yetenek eğitim, Dünyada üstün yetenek eğitim, Türkiye'de üstün yetenek eğitimi

¹ Bu makale, yazarın “Üstün Yetenekli Öğrencilerin Görsel Sanatlar Eğitiminde Disiplinlerarası Öğretim Etkinliklerinin Değerlendirilmesi (Konya Bilsen Örneği)” adlı doktora tezinden üretilmiştir

² Yrd. Doç. Dr. Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim- İş Eğitimi ABD. Konya, Türkiye
E-mail: m.aligenc@hotmail.com.

Giriş

Hızlı öğrenme ve öğrendiğini işleme özellikleriyle eğitimde en çok verim alınabilecek kesim olan üstün yetenekli öğrenciler, ekonomik, siyasi, askeri ve teknolojik gelişmelerin itici gücü oldukları söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2004: 7). Geleceğin şekillenmesinde üstün yeteneklilerin bu rollerini göz önüne alan toplumlar, üstün yetenekli eğitime önem vermişlerdir. Üstün yeteneklilerin eğitilmesi ve onlardan faydalanma fikri oldukça eskilere dayanmaktadır. Üstün yetenekli bireyleri altın yaradılışlı ve geleceğin yönetici filozofları olarak gören Eflatun; üstün yeteneklileri toplumdaki esnaf, tüccar, savaşı ve seçkin sanatkârlardan daha üstün görmüş ve üstün yetenekli bireylere en iyi eğitim olanaklarının gereğine inanmıştır (Enç, 2005: 43).

Günümüzde bilim ve sanat gelişmelerinin toplumları ileri götürdüğüünün açıkça görülmesi ve üstün yeteneklilerin bir ülkenin geleceğinde hayati öneme sahip milli bir hazine olması nedeniyle, üstün yeteneklilerin eğitimleri tüm dünyada önemli bir konu olmaya başlamıştır. Ayrıca bir milletin, varlıkta kalmasında, hatta merkezi bir güç oluşunda üstün yeteneklilerini eğitmesi, onları işlevsel kılmaları hayati bir önem taşımaktadır (Tozlu, 2004: 201-206). Fikir ve sanat hareketleri, bilimsel ve teknik gelişmeler, toplumsal ve politik dönüm noktaları düşünüldüğünde bunların hiçbirinin ortalama beyin gücü olan birey ya da kümelerin ürünü olmadığı görülecektir (Enç, 2005: 27). Sisk (1990: 35) de geleceğin lider kadroları, bilim insanları ve sanatçıların varlığı, üstün yetenekli eğitime verilen önemle orantılı olduğunu belirtmektedir.

Normal yaşlılarından farklı özelliklere sahip üstün yetenekli öğrencilerin, başarılı olmaları ya da tüm potansiyellerini kullanmaları için farklılaştırılmış bir eğitim programı gerekmektedir (Davaslıgil, Zeana, 2004: 85). Kendi ülkelerine ve dünyaya katkı yapmaları isteniyorsa, üstün yeteneklilerin özel eğitim ihtiyaçları mutlaka giderilmelidir (Stuart ve Beste, 2008: 13). Enç (2005: 18) de bu çocukların ortalama öğrenme gücü için düzenlenmiş bir eğitim programı içinde, uyum ve gelişim sorunu yaşayabileceklerini söylemektedir. Bu durumda öğrencinin aktif düşüncesi ile okulda verilen eğitim arasında öğrenci bağ kuramayacağı için başarısızlık kaçınılmaz olacaktır (Streitz, 1922: 4). Passow (1981: 5) da bu bireylerin kendilerine ve topluma katkı sağlayabilmeleri için normal okul programlarının ötesinde farklılaştırılmış eğitim programları ve hizmetlerine gereksinim duyduklarını belirtmektedir.

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleriyle ilgili pek çok eğitim uygulamaları bulunmaktadır. Bunları ayrı eğitim ve birlikte eğitim olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Ayrı eğitim kapsamında özel okullar, özel sınıflar, yetenek sınıfları ve bireysel öğretim; birlikte eğitim kapsamında ise hızlandırma ve zenginleştirme yöntemi olarak belirlenebilmektedir. Birlikte eğitimde öğretimin hızlandırılması, okula erken başlama, sınıf atlama, birkaç sınıf birleştirme, belli bir dalda üst gruba

katılma, programı süresinden daha kısa sürede tamamlama gibi pek çok şekilde uygulanabilmektedir (Streitz, 1922: 6). Ayrı eğitimde Öğrenciler, özel olarak düzenlenmiş programlar ile özel yapılmış binalarda akranlarından ayrı olacak şekilde eğitilmektedir (Ataman, 2007: 35).

Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda farklı ülkelerde, çok sayıda araştırmalar yapılmıştır. Ülkelerin üstün yeteneklilerin eğitimi konusundaki yaklaşımları ile ülkeler arasında benzerlik ve farklı uygulamalara rastlamak mümkündür (Karaduman, 2011: 326). Günümüzde bazı ülkeler üstün yetenekliler eğitimini ulusal öncelik haline getirmiştir. Özellikle Amerika Birleşik devletlerinde ve Kanada başta olmak üzere Avrupa ülkelerinde, Güneydoğu Asya, Güney Afrika ve Avustralya'da üstün yetenekli öğrencilere yönelik eğitim ivme kazanmıştır (Oya, 2005: 1). İsrail, Çin, Rusya ve Amerika Birleşik devletleri üstün yetenekli bireyleri bir takım testlerle tespit etme ve eğitimleri için özel okullar ve üniversiteler tesis etmişlerdir. (Sönmez, 2011: 44)

Üstün yetenekliler için zorunlu ve dünyada farklılık arz eden farklılaştırılmış eğitim, Türkiye'de Bilim ve Sanat Merkezi (Bilsem) ile karşılanmaktadır. 1995'te açılmaya başlanan ve gittikçe artan Bilsem'lerde (Akarsu, 2004b: 150) eğitim amaçları, dünyadaki uygulamaların amaçlarına paralel olarak şekillenmiştir.

Dünyada ve Türkiye'de eğitim uygulamalarının irdelendiği bu çalışmada literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Üstün yetenekli bireyler için öne çıkan eğitim uygulamaları ayrı eğitim ve birlikte eğitim olduğu, gelişmiş ülkelerin üstün yetenek eğitimini milli çıkar meselesi yaptıkları ve üstün yetenek eğitimini konusunda istikrarlı politikalar geliştirildikleri sonucuna varılmıştır.

Üstün Yeteneklilerde Eğitim Uygulamaları

Eğitimde ortalama standartlar, bireylere ortak özellikler kazandırma ihtiyacı ve eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması gibi amaçlar, büyük gruplarla öğretim yapılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle eğitim, bireysel düzeydeki özel ihtiyaçları karşılama işlevini yerine getirememektedir (Durum Tespit Ön Raporu, 2004: 22). Öğrenme yetenekleri diğer öğrencilere göre farklılık gösteren üstün yetenekli öğrencilerin çok daha hızlı bir şekilde, yeni ve karışık bilgiler öğrenmeleri (Karaduman, 2010: 2), bu öğrenciler için farklılaştırılmış eğitimi zorunlu kılmıştır.

Geçmişten günümüze üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleriyle ilgili pek çok eğitim uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Bunları ayrı eğitim ve birlikte eğitim olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Ayrı eğitim kapsamında özel okullar, özel sınıflar, yetenek sınıfları ve bireysel öğretim; birlikte eğitim kapsamında ise hızlandırma ve zenginleştirme yöntemi olarak belirlenebilmektedir (Tekbaş ve Ataman, 2004: 184).

Ayrı Eğitim: Öğrenciler, belirli özellik ve düzey yakınlıklarına göre gruplanmakta, özel olarak düzenlenmiş programlar, özel yetiştirilmiş öğretmenler, özel yapılmış binalarda çocuklar akranlarından ayrı olacak şekilde eğitilmektedir (Ataman, 2007:

35). Ayrı eğitim uygulamalarının yararları ve sakıncaları bulunmaktadır. Tekbaş ve Ataman (2004: 184)'a göre;

Yararları:

- Özel olarak geliştirilmiş programlar ve özel yetiştirilmiş öğretmenlerden faydalanılması.
- Homojen grup oluşturduğu için yakın etkileşim ve birbirleri ile yarışmalarına imkân sağlanması.
- Kendi yetenek ve yeterliklerinin hızına göre daha üst düzey programlarda ilerleyebilme olanağının bulunması.
- Öğrencinin bireysel çalışmasına imkân tanınması.

Sakıncaları;

- Akranlarından soyutlanma, üstün benlik duygusunun gelişebilmesi.
- Öğrencinin tüm alanlarda üstün yetenek göstermesinin beklenmesi.
- Akranlarıyla etkileşim ve iletişim kurma becerilerinden yoksun kalması.
- Pahalı bir eğitim olması.

Ayrı eğitim uygulaması öğrencilerin kendilerini gerçek yaşamdan soyutlamalarına ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olabilmektedir. Oysaki birlikte eğitim, bir tür kaynaştırma değildir. Farklı öğrenciler arasındaki sosyal kopukluklar ortadan kalkarak bir anlamda sosyal bütünleşme sağlanmış olacaktır (Kontaş, 2009: 36).

Ayrı eğitimde, üstün yetenekli öğrenciler özel okul, özel sınıf, yetenek sınıfları ve bireysel öğretim şeklinde eğitim görmektedir. Özel okul modeli, üstün yetenekli çocukların normal öğrenci gruplarından ayrı bir okulda eğitim görmesidir. Üstün yetenekli eğitiminde ilk kurulan özel eğitim modeli Osmanlı döneminde uygulamaya konmuş olan Enderun Mektebi modelidir (Çağlar, 2004b: 320).

Özel okul modelini en uygun eğitim hizmeti olarak görenlere göre bu uygulamada çocukların öğrenme hızı ve gücüne uygun yaratıcı yeteneklerine için en elverişli program uygulanabilmekte ve her çeşit özel eğitim olanakları ile donatılabilmektedir. Yetenek düzeyleri birbirine yakın olan öğrencilerin toplumsal ilişkileri, küme etkinlikleri, spor ve benzeri çalışmaları daha etkili, yeterli ve başarılı olarak uygulanabilmektedir (Enç, 2005: 218). Ayrı eğitim kapsamında özel sınıf uygulaması, belirli özelliklerde benzerlik ve düzey yakınlığı gösteren üstün yetenekli öğrencilerin bir grupta toplanarak onların özellik ve gereksinimlerine uygun programın uygulanmasıdır (Darga, 2010: 23). Bu uygulama, ABD'de ve bazı Batı ülkelerinde yaygın olarak uygulanan bir eğitim modeli olmuştur (Çağlar, 2004b: 323). Özel sınıf uygulaması ile sınıfın içindeki zekâları birbirine yakın olan üstün yetenekli öğrenciler, matematik ve fen dersleri gibi konuların işlenişinde ya da kendilerine verilecek projelerin işlenip geliştirilmesinde konuları yeteneklerine daha uygun olan bir düzeyde işleyip hazırlama olanağı bulabileceklerdir. Bu uygulamanın

olumsuz yanları ise; çocukları üstün yetenekli diye özel bir sınıfa ayırmanın, öğrencilerde kendini beğenmişlik, öteki öğrencileri horlanma gibi olumsuz tutum ve davranışların gelişmesinin kolaylaşmasıdır (Enç, 2005: 210–217). Bireysel öğretim, özellikle sanatsal alanlarda ve diğer yetenek alanlarında küçük yaştan itibaren olağanüstü gelişme gösteren çocukların özel öğretmenlerle bireysel olarak yetiştirilmesidir (Darga, 2010: 24). Batı ülkelerinde kullanılan bu uygulama, Türkiye’de 5245 sayılı kanunla müzik alanında özel üstün yeteneğe sahip olan İdil Biret ve Suna Kan’ın devlet hesabına yurtdışında özel öğrenim görmesi şeklinde uygulanmıştır (Çağlar, 2004b: 332). 1956 yılında ise 6660 sayılı yasa ile görsel sanatlarda üstün yetenekli öğrencilerin yurt dışında eğitim almaları sağlanmıştır (Enç, 2005: 9).

Birlikte eğitim: Üstün yetenekli öğrencilerin akran gruplarından ayrılmadan aynı eğitim programında destek hizmetleri ve programların sunulduğu yaklaşımlardır. Bütün üstün yetenekli çocuklar var olan yeteneklerini geliştirecek ortamlara ihtiyaç duymaktadır. Birlikte eğitim kapsamında okul sistemi içerisinde hızlandırma ve zenginleştirme eğitimi yapılabilmektedir (Streitz, 1922: 6).

Clark ve Zimmerman (2002: 163)’a göre zenginleştirme ve hızlandırma eğitimi konusunda başlıca eleştiri, okul düzeninin bozulmasıyla ilgili olmakta ve problem birçok okul ve okul sisteminde görülmektedir. Üstün beyin gücünün etkili ve verimli olabilmesi yardımcıların varlığına bağlıdır. Bu yüzden üstün beyin gücünü önemsiz ayrıntılarla uğraşmaktan kurtarabilecek ikinci, üçüncü ve daha aşağı basamaklardaki teknisyen ve işçilerin de yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu da eğitimin bir bütün şeklinde ele alınmasıyla gerçekleşmektedir (Enç, 2005: 11). Üstün yetenekli öğrencilerin diğer öğrenciler için rol model oluşturduğu düşünülmektedir. Aynı şekilde üstün yetenekli çocuk, yaşlılarıyla etkileşimde olduğundan bu kendileri için de faydalı olmaktadır (Jordan, 2010: 17).

Hızlandırma (Rapid Progress) terimi, genellikle öğrencilerin tüm izlenceyi normalden daha kısa zamanda bitirmelerinin sağlanması (Cutts ve Moseley, 2001: 91), normal okulda çabuk öğrenen öğrenciye ihtiyacı olan farklı içerik ya da farklı öğrenme metotlarının sunulmasıdır (Clark ve Zimmerman, 2002: 163). Hızlandırma, çocuğun kronolojik yaşı yerine akademik hazır bulunuşluk durumunu dikkate alan bir çözümdür. Üstün yetenekliler yeni kavramları kolaylıkla ve çok az tekrarlarla öğrenirler. Bu yüzden bu çocuklar hızlandırılmış bir programa ihtiyaç duyarlar. CCEA (2006: 25)’ya göre hızlandırmanın şu amaçları vardır:

- Öğrenciyi bıkkınlıktan kaynaklı davranışsal güçlüklerden sakındırma.
- Öğrencinin gelişmekte olan yeteneklerini destekleme.
- Öğrencinin başarılı farklı yaştaki öğrencilere karışması.
- Öğrencinin ilgi ve yeteneklerinden faydalanma.

Hızlandırma eğitimini gerektirecek özellikleri Davaslıgil ve Zeana (2004: 91) şu şekilde açıklamıştır:

- Hızlı düşünme ve öğrenme.
- İleri düzeyde kavrayış.
- Yüksek düzeyde dil gelişimi ve sözel yetenek.
- Olağanüstü bilgi dağarcığı.
- Yüksek düzeyde görsel ve uzamsal yetenek.

Hızlandırma programlarının olumlu yönleri olduğu gibi bazı olumsuz yönleri de olabilmektedir. Bu yönetime yönelik eleştiriler şöyle özetlenebilir:

- Çocukların beden, duyu ve toplumsal gelişimleri, anlıksal gelişmeleri kadar hızlı olmamaktadır.
- Kendilerinden bedensel, duygusal ve toplumsal açıdan daha gelişkin olan arkadaşları ile toplumsal ilişkiler kurmaları engellenir.
- Özellikle yüksek öğretimde bu öğrencilerin spor ve öteki toplumsal etkinliklere verimli olarak katılmaları zorlaşır (Enç, 2005: 208).

Bir sınıf yukarıya sıçrayan üstün yetenekli bir öğrencinin akıl yaşıyla orantılı başka bir çocukla birlikte olmasını bir avantaj olarak değerlendiren Cutts ve Moseley (2001: 87), öğrencinin hayata daha erken yaşta başlayacağı ve yaratıcı yıllarından daha çok yararlanabileceğini belirtmektedir. Çağlar (2004b: 325) da, öğrencilerin okula başladığı zamanki bedensel, sosyal ve duygusal gelişimi dikkate alınarak okula erken başlatılabileceğini belirtmektedir. Sınıf atlayan öğrenci, erken yaşta lise ya da koleje başlayacağından sosyal yönden olgunlaşmamış olacak ve adaptasyonda zorluk çekebilecektir. Buna karşı üstün yetenekli öğrencilerin aradaki farkı zekâlarıyla telafi edeceklerini belirten görüşler de bulunmaktadır (Streitz, 1922: 10). Bir öğrencinin yüksek düzeyde yaratıcılığı varsa, bunu otuz beş yaşından önce kullanması için eğitimin hızlandırılması gerektiğini belirten Cutts ve Moseley (2001: 83), ancak bu sayede hem kendisinin hem de toplumun yaratıcılıktan tümüyle yararlanmış olacağını belirtmektedir.

Zenginleştirme, kişinin gelişimini sağlayacak öğrenilmiş bilgilerin, gereksiz yineleme ya da konulardan yetenek düzeyinin altındaki konuları işlerken sıkılması yerine seçenek olarak kullanılan bir uygulama biçiminde tarif edilebilir (Cutts ve Moseley, 2001: 30).

Cutts ve Moseley (2001: 33–36)'e göre zenginleştirmenin amaçları şunlardır:

- Yetileri tümüyle kullanabilmek.
- Bilgi bazını genişletmek.
- Anlamayı derinleştirmek.
- Beceri düzeylerini yükseltmek.
- Bir öğrenme motivasyonu geliştirmek.

- Arzu edilebilecek eğitim, düşünme ve paylaşma yöntemlerini aşlamak.
- İnişiyatifi cesaretlendirmek.
- Yaratıcılığa imkân vermek.

Yetenek düzeyleri ne olursa olsun tüm çocukları kapsayacak bir yapıya sahip olan zenginleştirme ile üstün yetenekli çocuklarla normal çocukların bir arada olması, normal çocuklar için de bir zenginleştirme olacaktır (Levent, 2011: 30). Böylece zenginleştirme eğitiminden olağan gelişim gösteren çocuklar da olumlu yönde etkilenecek yarar sağlamış olacaktır (Darga, 2010: 26). Aşırı masraf gerektirmeyen bu yöntem, her tür okulda uygulanabilmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleri konusunda çalışma yapan araştırmacılar bu öğrenciler için en uygun modelin zenginleştirilmiş program olduğunu kabul etmişlerdir (Çağlar, 2004b: 330). Zenginleştirme, eğitim programında üstün yetenekli çocuklar için esneklik verdiği için önemlidir. Bu program yatay ve dikey olarak uygulanabilmektedir (CCEA, 2006: 23). Dikey zenginleştirmede ders ve etkinlik sayısı aynı kalmakta; fakat üstün yetenekli öğrenci işlenen konuda daha derin çalışma yapmaktadır. Yatay zenginleştirmede ise, işlenen konuya ek konu ilave edilmektedir (Stretz, 1922: 7).

Birlikte eğitim kapsamına giren diğer eğitim uygulamaları da şunlardır: Müfredat sıkıştırma, seçmeli ders ve çekme (pull out) programlar, kaynak oda ve kaynak merkezleridir. Müfredat sıkıştırma ile düzenli müfredatın öğrencinin kapasitesine göre hızlandırılması ve ihtiyaç duyulmayan öğrenmelerin ayıklanması ve böylece zaman tasarrufu yapılarak öğrencilere bağımsız zaman ayırabilme imkânını sağlamaktadır. Müfredat sıkıştırma zenginleştirme değildir; fakat zaman ve imkânlar sağlanarak okul süresi içinde zenginleştirilmiş aktiviteler sunmaktır. Seçmeli ders ve çekme (pullout) programlar verimli bir yaratıcılığın hedeflendiği eğitimde, uygun yol olarak görülmektedir. Bu yolla öğrencilerin ilgi alanlarına hitap edilmektedir (Renzulli ve De Wet, 2010: 57-63). Kaynak oda, üstün yetenekli öğrencilerin programına yönelik uygulama için bir sınıfın ayrılmasıdır (Darga, 2010: 36). Bu uygulama ile öğrenciye kendi sınıfındaki eğitimi aksatmadan devam etmesi yanında, ek bir zaman diliminde kaynak odada çalışma olanağı da sunulmaktadır. Kaynak odada alanında yetişmiş öğretmen rehberliğinde zengin materyalle donatılmış çalışma olanağı bulunmaktadır. Böylece öğrencinin hem genel eğitim hem de özel eğitim alması sağlanmaktadır (Kontaş, 2009: 37). Bir diğer eğitim uygulaması olan mentorluk, üstün yetenekli öğrencinin ilgi duyduğu alanda kendisine rehberlik yapabilecek bir öğretmen, veli, alan uzmanı ya da kendinden yaşça büyük bir öğrenci ile çalışmasıdır (Levent, 2011: 13). Mentorluk uygulamasında zaman ve mekân sınırlaması bulunmamaktadır.

Dünyada Üstün Yetenek Eğitimi

Üstün yetenekliler konusunda dünyanın farklı ülkelerinde, çok sayıda araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların sonucunda üstün yeteneklilik tanımlarına göre, farklı program ve uygulamalar ortaya konulmuştur. Her ülkenin sahip olduğu kendine has kültürel etkilerin yanı sıra, eğitim sistemlerindeki üstün yeteneklilerin eğitimi konusuna yaklaşımları nedeniyle ülkeler arasında benzerliklere ve farklı uygulamalara rastlamak mümkündür (Karaduman, 2011: 326). Dünya genelinde üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda yirminci yüzyılın başlarında denemeler yapılmaya başlanmıştır. Bu konuda öncülüğü Birleşik Amerika ve Almanya yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki dönemde “İngiltere, Fransa ve Almanya” okullarında, üstün yeteneklilere yönelik hızlı ilerleme olanağı veren tedbirler almışlardır (Enç, 2005: 205).

Günümüzde bazı ülkeler üstün yetenekliler eğitimini ulusal öncelik haline getirmiş durumdadır. İsrail, Rusya, ABD, Çin yüksek zekâ ve mucitlik testleri geliştirmişlerdir. Bu testlerle toplumlarını sistematik olarak taramış ve üstün yeteneklilerin eğitimi için özel okullar ve üniversiteler kurmuşlardır (Durum Tespit Ön Raporu, 2004: 46).

Ülkelerin eğitim sistemleri ve üstün yetenek konusundaki farklı yaklaşımları sebebiyle uluslararası öğrenci tanınması ve üstün yetenekli bireylerin eğitimi için sağlanan olanaklar çeşitlilik göstermektedir (Beranek, 1993: 82). Üstün yetenekliler de dâhil, tüm öğrencilerine farklılaşmış ve bireyselleştirilmiş eğitimi olağan örgün eğitim içinde sunan İsveç gibi ülkeler, öbür yandan Çin ve Rusya gibi kitlesel eğitimin dışında seçilmiş öğrencilere özgü okullar açan ülkeler de bulunmaktadır (Şirin v.d., 2004: 10).

Dünya genelinde yapılan eğitim uygulamalarına bakıldığında çocuğun yetenek gelişimi, akranlarından 1–2 yaş yukarıdaysa eğitim ihtiyaçları genel eğitim içinde karşılanmakta, öğrenci yaşlarından 4 yaş yukarıdaysa, yine genel eğitim içinde ancak öğrencinin yetenekli olduğu alanlarda kendi grubundan ayrılarak özel öğretmenlerle yetiştirilmesi (pull-out) şeklinde olmaktadır. Yetenek gelişimi akranlarından 4–5 yaş yukarıdaysa bu öğrenciler için ayrı eğitim kurumları açılmaktadır (Ataman, 2007: 23). En sık rastlanan uygulamalar arasında hızlandırma, zenginleştirme, bireyselleştirilmiş öğretim ve ayrı okullarda eğitim karşımıza çıkmaktadır (Şirin v.d., 2004: 13). Dünya genelinde üstün yetenekli çocuklar için en fazla uygulanan yöntem, ayrı kurumlar yerine farklılaştırılmış eğitimin sınıf içinde verilmesidir (Beranek, 1993: 82).

Amerika Birleşik Devletleri üstün yeteneklilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılaması bakımından her zaman batı dünyasının önünde olmuştur. Üstün yetenekliler eğitiminin en çok tartışıldığı, kuramların, modellerin geliştirildiği, yerel, eyalet ve federal düzeyde pek çok uygulamanın gerçekleştirildiği ABD’de eyalet sisteminden dolayı, her yerde farklı şekilde üstün yetenek eğitimi verilmektedir. Burada çeşitli

eyaletlerde üstün yeteneklilerin sorunlarına getirilebilecek ilk çözüm olarak hızlandırma akla gelmiştir (Oya, 2005: 1). Hızlandırmanın dışında zenginleştirme, ders atlatma, sınıf atlatma, kredilendirme, farklı grup çalışmaları bulunmaktadır. 1920'lerde ve 1930'larda hızlandırmanın yanında özel okul ya da sınıfların açılmasına başlanmıştır; fakat eşitlik ve demokrasi kavramının ön plâna çıkması ve mali nedenlerle bu durum askıya alınmıştır. Ancak 1957 yılında Sovyetler Birliği ile olan rekabet, bu çalışmaları yeniden gündeme getirmiştir (Leana, 2009: 54). 1970'li yıllarda üstün yeteneklilerin eğitimiyle ilgili ilk hızlandırma çalışmaları başlatılmış ve sınıf atlatma, ders atlatma, kredilendirme gibi uygulamalar eğitim sisteminin içine yerleştirilmiştir (Davashgil, 2004: 41). Eğitimden bölgesel yönetimler sorumlu oldukları için bölgeden bölgeye değişebilen eğitim uygulaması (Larsson, 1986: 214) içinde yatılı üstün yetenekliler okulu, Internatioal Baccalaureate IB (Uluslararası Bakalorya), Study of Mathematically Precocious Youth and Talent Search SMPY (Matematikte Üstün Yetenekli Gençlerin İncelenmesi ve Yetenek Havuzu Oluşturma Projesi) gibi seçenekler de yer almaktadır. Üstün yetenekliler için Louisiana, Indiana, Illinois, Texas, Güney ve Kuzey Carolina'da açılan okullar, matematik ve fen ağırlıklıdır. Bu okullar üniversite kampüslerinde yer almakta ve seçilerek kabul edilen öğrencilerine zengin bilim ve sanat olanaklarının yanı sıra çeşitli sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler sunmaktadır (Akarsu, 2004b: 141). Ayrıca New York'ta dâhi çocukların rahat bir atmosfer içinde eğitim gördüğü "Dalton Okulu" bulunmaktadır (Aktaran: Sönmez, 2011: 44). Ülkede en etkili zenginleştirme yollarından birisi de mentorlardır. Okul ya da aile tarafından seçilen bu eğitimciler öğrencilerin kişilik gelişimine, çalışma disiplinine ve uygun alışkanlıklar geliştirmelerine katkıda bulunabilmektedir (Oya, 2005: 3).

Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda öncülüğü yapan ülkelerden birisi de Almanya'dır. 1917 yılında Berlin'de "Begabenschule Yetenekliler Okulu" kurulmuş ve bu okula öğrenciler yetenek testleri ve öğretmen değerlendirmelerine dayanılarak seçilmiştir (Enç, 2005: 206). Almanya'da okul dışı zenginleştirme programları sunmak amacıyla "Alman Üstün Yetenekli Çocuklar Derneği" (Gesellschaft Für Das Hochbegabte Kind) kurulmuştur. Bunların yanı sıra merkezi Bonn'da bulunan Avrupa Üstün Yetenekliler Konseyi (ECHA), (European Council For High Ability) 1987'den bu yana son derece etkili çalışmalar yürütmektedir (Aktaran: Leana, 2009: 55).

Üstün zekâlıların eğitimi konusuna geç başlayan ülkelerden biri olmasına rağmen günümüzde üstün yeteneklilerin eğitimine özel ilgi gösteren (Pariser ve Zimmerman, 2004: 395) İsrail, üstün yetenekli çocukların eğitimi için her türlü imkânı sağlayarak üstün yetenekli öğrencileri koruma altına almaktadır. Ülkede üstün zekâlılar eğitimi kanuni zorunluluk olarak görülmekte ve üstün zekâlı ve yetenekli çocukların eğitim hakları yasalarla garanti altına almıştır (Aktaran: Hızlı, 2014: 54). Kurulan Sanat ve Bilim Enstitüsü'nde, İsraili çocuklara zenginleştirilmiş

bir program ile bilim, sosyal bilimler ve sanat eğitimi verilmekte ve yaratıcı düşünceye sahip bireylerin yetişmesi hedeflenmektedir. Ayrıca özel sınıf uygulaması ve haftada bir gün ya da öğleden sonraları zenginleştirme eğitimi de yapılmaktadır (Beranek, 1993: 52–53).

Avustralya'da genel eğitim içindeki farklı uygulamalar, üstün yeteneklilerin eğitim ihtiyaçlarını tolere eden bir yapıdadır (Larsson, 1986: 215). Gittikçe yaygınlaşan, eyalet ya da bölge düzeyinde çeşitlilik gösteren üstün yeteneklilere yönelik uygulamalar; sınıf ortamında zenginleştirme, birkaç okuldan gelen çocukların oluşturduğu türdeş gruplar oluşturma, okul dışında kurulan özel ilgi merkezleri, özel üstün yetenekliler okulları ve hızlandırılmış eğitim ile ek programlar olarak sıralanabilmektedir (Durum Tespit Ön Raporu, 2004: 46).

Üstün yeteneklilerin eğitim ihtiyaçlarının örgün eğitim içinde karşılandığı ülkelerden birisi de Kanada'dır (Larsson, 1986: 215). Dünyada devlet bütçesinden eğitime en çok kaynak ayıran ülkelerin başında yine Kanada gelmektedir (Şirin, 2004: 12–13). Bu ülkede genel eğitim içinde okullardaki pratik uygulama, öğrencilerin özel eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak niteliktedir. Üstün yetenekli öğrenciler için eğitim dört kategoride sağlanmaktadır: Birincisi öğrencilerin kendi akran sınıfında öğretmen ve eğitim imkânlarından faydalanması, ikincisi öğrencilere ileri düzey sınıflarında eğitim verilmesi, üçüncüsü öğrencilerin pull-out programıyla desteklenmesi ve dördüncü olarak öğrencilerin farklılaştırılmış program uygulanmasıdır (Beranek, 1993: 56–58).

Rusya'da üstün yeteneklilerle ilgili başarılı çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların kökleri 1950'li yıllarda kurulan iki tür okula dayanmaktadır. Nobel ödüllü bilim adamlarının kurmuş olduğu bu okulların birinci türü, bölgede bulunan ortaokul öğrencileri arasından fizik, matematik, kimya, biyoloji dallarında ayrı ayrı seçilen öğrencilere yönelik olarak lise düzeyinde eğitim vermektedir (Akarsu, 2004b: 143). Zorlu bir seçimle öğrencilerin alındığı az sayıdaki bu okullar (Larsson, 1986: 218) Moskova, Leningrad, Kiev ve Novosibirsk'te bilim kentindeki üniversite kampüslerinde bulunmaktadır. Üniversitelerdeki bilim insanlarından ders alan öğrenciler, çevrenin tüm imkânlarından faydalanmaktadır. Üstün zekâlı öğrencilere sunulan ikinci tür okullar da altı yaşında seçtiği öğrencilere müzik, bale, resim gibi özel yetenek alanlarında eğitim imkânları sunmaktadır. Bu okulların en ünlüleri arasında Straşonov Sanat Okulu, Gnesin Müzik Okulu ve Leningrad Bale Okulu bulunmaktadır (Oya, 2005: 4). Moskova ve Sen Petersburg üniversitelerinde ekstra kurslar düzenlenmekte, ayrıca Krasnoyarsk'ta kozmonotluk üzerine yaz okulu da bulunmaktadır (CCEA, 2006: 112).

Çin'de 1973 yılında başlayan ve farklılaştırılmış eğitim yasaklarına rağmen, zaman içinde gelişen özel eğitim, üstün yeteneklilerin sınavla seçilmesi ve ayrı bir eğitime tabi tutulma sürecine girmiştir. Üstün yetenekliler için ayrı eğitim, ortaokul ve lise düzeyinde verilmekte ve ülkede özel eğitim konularının çalışıldığı bir merkez

de bulunmaktadır (Şirin, 2004: 13). Ayrıca okullarda entellektüel gelişim için hızlandırma eğitimi de yapılmaktadır (CCEA, 2006: 104).

İngiltere’de eğitim; merkezi hükümet, yerel hükümetler, kiliseler, gönüllü kurullar, eğitim kurumları, yönetim kurulları ve öğretim kuruluşları arasında paylaşılmıştır (Karaduman, 2011: 332). Özel eğitimin genel eğitim içinde karşılandığı İngiltere’de üstün yetenekli çocukların eğitimi için zorunlu bir yasa yoktur. Bu çocukların eğitim ihtiyaçları okullar tarafından sağlanmakta, başlıca başvurulan yöntem olan hızlandırma sayesinde çocuklar erken yaşlarda üniversiteye girme ve üniversiteden mezun olma şansına sahip olabilmektedir (Larsson, 1986: 214). Çağlar (2004b: 330)’ın Freeman (1991)’dan aktardığına göre okullara devam eden üstün yetenekli her çocuk zenginleştirilmiş programlarla en üst düzeyde gelişme sağlamakta, bu program sayesinde öğrenciler ilgi ve yetenekleri düzeyinde gelişme olanağına kavuşmaktadır. Ayrıca ülkede, tamamen üstün yeteneklilere yönelik iki okul ile çok sayıda müzik ve güzel sanatlar programları genel eğitime paralel yürütülmektedir (Durum Tespit Ön Raporu, 2004: 44).

Türkiye’de Üstün Yeteneklilere Yönelik Eğitim Uygulamaları

Türkiye tarihinde üstün yetenekli bireylerin en iyi değerlendirildiği dönem, Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki Enderun Mektepleri’dir. Bugün birçok gelişmiş ülkedeki üstün yeteneklilerin eğitimine kaynak olan Enderun, 600 yıllık bir imparatorluğun yönetim, bilim ve sanat kadrolarını oluşturmuştur (Dönmez, 2004: 70). Yeteneklerine göre bir eğitimin olduğu Enderun’da dersler dışında ata binmek, güzel yazı, cilt sanatı, tezhip, tasvir, musiki, şiir, mimari gibi dersler de yer almış; dileyen öğrenci bu alanlarda çalışmıştır. Enderun’daki eğitim sistemi, öğrencinin yalnızca bilim adamı, sanatçı ya da asker olarak yetiştirilmesi yerine, öğrencilerin çok yönlü ve mükemmel bir insan olarak yetişmesini amaçlıyordu (Sencer vd., 2010: 22). Osmanlı gerileme dönemi ile başlayan çöküş, zaman içinde Enderun’u da etkilemiş ve Enderun’da eğitim düzeyi düşmüştür (Akarsu, 2004b: 148).

Cumhuriyet dönemine baktığımızda da Türkiye’nin, gecikmeli de olsa üstün yetenekli bireylerin eğitimine yönelmesinin önemli bir başlangıç olduğu kabul edilmektedir. 1960’larda başlayan çabalar kişi ve vakıfların girişimleri, velilerin çabaları ve birkaç eğitimcinin gayreti ile 1990’larda tekrar canlanmıştır (Akarsu 2004b: 146). Üstün yetenekli eğitime yönelik bu çabalar 6660 sayılı yasa, Özel Sınıf uygulaması ve Ankara Fen Lisesi projesi denemesi şeklinde görülmektedir (Dönmez, 2004: 70).

6660 Sayılı Yasa: 1948 yılında yetenekli bireylere öğrenim için yurt dışına gitme fırsatı sağlanmış, 1956 yılında ise bu yasa yerini 6660 sayılı yasaya bırakmıştır. (Enç, 2005: 9). Bu yasadan yeterli verimin alınmadığını belirten Enç (2005: 228)’e göre, 1948’den bu yana yasanın sağladığı olanaklardan ancak 17 kişi yararlanabilmiştir.

Özel Sınıf Uygulaması: MEB Talim Terbiye Kurulunda 1962 tarihinde kabul edilmiş yönetmeliğin 4. maddesinde “Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocuklar için de özel eğitim okulları açılabilir” ve 13. maddesinde “üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocuklar için de özel sınıflar açılabilir” hükmü yer almıştır. Aynı yıl Mitat Enç öncülüğünde, üstün zekâlı çocuklar için ilkokullarda özel sınıflar açılması kararlaştırılmıştır (Çağlar, 2004a: 63). Ergenekon İlkokulu’nda başlayan ilk özel sınıf denemesinde çevre okullardan seçilen ve IQ düzeyleri o günün ölçme araçlarına göre 125 ve üstü olan öğrenciler, ayrı bir sınıfa toplanmıştır (Akarsu 2004b: 148). Seçim için kullanılan ölçek sonuçlarına dayanılarak her sınıf “A, B, C” bölümlerine ayrılmıştır. “A” kümesi ortalamanın üstündekileri, “B” ortalama düzeyindeki öğrencileri, “C” ise ortalamanın altındaki öğrencileri kapsıyordu. Öğrencilerin gelişme durumlarına göre bir kümeden ötekisine aktarılma olanağı vardı (Enç, 2005: 241). ABD’de ve bazı Batı ülkelerinde yaygın olarak uygulanan özel sınıf uygulaması Türkiye’de önce Ankara’da, sonra İstanbul, Eskişehir ve Bursa’da uygulanmış (Çağlar, 2004b: 323) ve öğrencilere zenginleştirilmiş bir program sunulmuştur (Akarsu 2004b: 148). Özel sınıflarda istenmeyen üstünlük duygularının gelişmesi, özel sınıf öğrencilerinin aynı okula devam eden yaşlıları ile sosyal ilişkileri belirgin şekilde bozulması, akranlarını horlayan, onlarla ilişki kurmama gibi olumsuzluklar, özel sınıf öğretmenleri ile diğer sınıf öğretmenleri arasındaki ilişkilerine de yansımıştır. Velilerin çocuklarının normal okullarda okumalarının sakıncalı olacağını iddia ederek üstün yetenekli çocuklar için özel ortaokul açılması için MEB’i zorlamaya başlamaları gibi nedenler karşısında 1967 yılında MEB tarafından uygulamanın ciddi ve bilimsel bir değerlendirmesi yapılmadan bu uygulamaya son verilmiştir (Çağlar, 2004a: 63–64).

Ankara Fen Lisesi Projesi: 1962 yılında VII. Milli Eğitim Şurası kararları doğrultusunda fen ve matematik alanlarında üstün yetenekli öğrencilerin yetiştirilmesini amaçlayan (Levent, 2011: 92) Ankara Fen Lisesi’nin kuruluşu, Ford Vakfı ile MEB arasında yapılan bir anlaşma ile gerçekleşmiştir (Enç, 2005: 235). Bu kurumun amacı matematik ve fen alanında üstün yetenekli çocukları bilim adamı ve araştırmacı olarak yetiştirmektir (Ataman, 2004: 20). Bu doğrultuda Ankara Fen Lisesi, fen ve matematikte üstün yetenekli öğrencilere Ford Vakfı’nın mali ve New York’taki Bronx Fen Lisesi’nin bilgi desteğini sağlamıştır. Özel olarak seçilmiş ve ABD ve ODTÜ’de yetiştirilmiş öğretmenlerle öğrencilere özel bir eğitim sunulmuştur. Yatılı okul ortamında laboratuvar, kitaplık, gezi-gözlem, münazaralar, küçük grup çalışmaları ve bireysel destek uygulamaları ile desteklenen bu uygulama dört yıl sürmüştü, fakat Ford Vakfı’nın desteğini çekmesi ile özelliğini yitirmiştir (Akarsu 2004b: 151).

1990’lı yılların başında ortaokul ve lise düzeyinde İnanç Lisesi ve okul öncesi düzeyden başlayan Yeni Ufuklar Koleji özel sektörün girişimiyle gerçekleşmiş iki özel okul denemesidir. Zaman içerisinde çeşitli nedenlerle İnanç Lisesi dışındaki

uygulamalara son verilmiştir. İnanç Lisesi de kuruluş amacından uzaklaşarak lise düzeyinde hizmet veren bir Anadolu Lisesi niteliğine bürünmüştür (Davaslıgil, Zeana, 2004: 96). Türkiye’de üstün yetenekli öğrencilerin eğitime yönelik bir başka girişim de zenginleştirme programıdır. Çağlar (2004a: 68)’ın 1990 yılında hazırladığı raporda, üstün yetenekli öğrencilerin eğitimlerinin yaygınlaştırılması için uygulanacak en iyi yöntemin zenginleştirme programı olduğu ve zaman geçirmeden uygulamaya dönüştürülmesinin gerekliliği dile getirilmiştir. Türk ve yabancı bilim adamlarının görüş ve eleştirileri dikkate alınarak hazırlanan üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde “Zenginleştirme Programı Proje Taslağı” çeşitli nedenlerle uygulama imkânına kavuşmamıştır.

Üstün yetenekli öğrencilere yönelik bir diğer uygulama da okula erken başlamadır. Erken gelişme gösteren çocukların takvim yaşına bakılmaksızın okula başlama yaşından bir ya da iki yıl erken başlatılması biçimindeki uygulama birçok ülkede yapılmaktadır. Türkiye’de ilköğretim kademesinde yönetmeliğin 41. maddesi erken başlamaya imkân vermektedir (Ataman, 1998: 188).

Üstün yetenekli öğrencilere yönelik denenen yukarıdaki programlardan sonra, üstün yetenekli öğrencilerde ayrı eğitim yerine birlikte eğitim gündeme gelmiştir. Birlikte eğitim, üstün yetenekli, üstün zekâlı ve üstün özel yetenekli çocukları akranlardan ayırmadan akranlarıyla birlikte eğitmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır. Dünyada yaygınlığı olan ve benimsenen birlikte eğitim Türkiye’de de benimsenmiştir (Ataman, 2004: 22). Böylece 1993 yılında Türkiye’de üstün yetenekli öğrenciler için kalıcı çalışmalar başlamış Bilim ve Sanat Merkezleri gündeme gelmiştir (Dönmez, 2004: 71).

Türkiye’de üstün yetenekli öğrencilerin eğitime yönelik özel sınıf, özel okul uygulaması ve kaynaştırma modelinden sonra 1993 yılında Bilsen modeli gündeme gelmiştir. 1995’te maddi desteği sağlayan bir aile ile Yasemin Karakaya Bilim ve Sanat Merkezi ilköğretim çağı çocuklarının eğitiminin geliştirilmesi amacı ile açılmıştır. 1996’da da MEB Özel Eğitim Genel Müdürlüğü Bilim ve Sanat Merkezi fikrini geliştirerek yaygınlaştırmaya yönelmiştir (Akarsu, 2004b: 150).

Kuruluş öncesi “Türkiye’de neler yapıldı? Osmanlı döneminde neler yapıldı? Dünyada neler yapıldı? Bu işin kuramsal temelleri nelerdir?” sorularını araştırdıklarını belirten Akarsu (2004a: 41), dünyadaki en yeni, en güncel beyin araştırmalarının sonuçlarına, en güncel eğitim teorilerine dayandırarak ve Türkiye’nin koşullarını göz önüne alarak Bilsen modelini tasarlandıklarını belirtmiştir. Zamanın Bilsen’lerden sorumlu MEB Özel Eğitim Şube Müdürü Uzun (2004: 25), yeni bir model dediği uygulamayı, Türkiye’nin mevcut ekonomik, sosyal, kültürel şartlarını, Türkiye yasalarını, eğitim sistemini ve Türkiye’deki eğitim modellerini inceleyip değerlendirdiklerini sonuç, olarak Bilim ve Sanat Merkezi adı verilen bir modeli ortaya koymaya çalıştıklarından söz etmiştir. Dönmez (2004: 71)’in daha önce yapmış olduğu akademik çalışmaları da temel olarak oluşturulan

bu yeni model, Dönmez'in çalışmalarında "Ek Ders Uygulama Okulu" olarak isimlendirilmiştir. Daha sonra Bilim ve Sanat Merkezi olarak adlandırılan bu kurumların açılması, pilot proje olarak beş ilde (Ankara, İstanbul, İzmir, Bayburt ve Denizli) öğrenci seçimi, öğretmen seçimi ve eğitimi, aile eğitimi ve bina hazırlıkları ile başlamıştır.

Dünyadaki uygulamalara bakıldığında üstün yetenekli çocuklar için en fazla uygulanan eğitim, öğrencileri akranlarından ayırmadan, kendi akran grubuyla birlikte yetenek düzeyinde eğitim almasını sağlamaktır. Dünyadaki uygulamalarda Bilim Merkezleri ve Sanat Merkezleri vardır. Bu iki merkez birleştirilerek Türkiye'ye has bir sistem olan Bilem oluşturulmuştur (Ataman, 2007: 22–23). Üstün yetenekli eğitimi konusunda uzun araştırmalar yapan Clark ve Zimmerman (1998: 1), üstün yetenekli eğitiminde sanat ile akademik alanın birbirine entegre edilmesi gereğine inanmıştır.

Bu modelin en büyük avantajı çocukları kendi okullarından, yaşlarından sınıf arkadaşlarından ayırmadan farklılaştırılmış eğitim sunmasıdır (Dönmez, 2004: 72). Eğitim ilkeleri; liderlik ruhu, yaratıcılık özelliği olan öğrencilerin ihtiyacına cevap vermek, yaparak yaşayarak proje temelli öğrenmeyi sağlamak, öğrencilerin eğitimlerinde sosyal ve duygusal gelişimi bütünlük içinde sunmaktır (Uzun, 2004: 27).

Sonuç ve Öneri

Üstün yetenekli bireylerin eğitimleriyle ilgili pek çok uygulamalar mevcuttur. Bunları ayrı eğitim ve birlikte eğitim olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Ayrı eğitim kapsamında özel okullar, özel sınıflar, yetenek sınıfları ve bireysel öğretim; birlikte eğitim kapsamında ise hızlandırma ve zenginleştirme bulunmaktadır. Ayrı eğitimde öğrenciler, belirli özellik ve düzey yakınlıklarına göre gruplanmakta, özel olarak düzenlenmiş programlar, özel yetiştirilmiş öğretmenler, özel yapılmış binalarda çocuklar akranlarından ayrı olacak şekilde eğitilmektedir. Birlikte eğitimde üstün yetenekli öğrencilerin akran gruplarından ayrılmadan aynı eğitim programında destek hizmetleri ve programların sunulduğu yaklaşımlardır. Birlikte eğitim kapsamında okul sistemi içerisinde hızlandırma ve zenginleştirme eğitimi yapılabilmektedir.

Günümüzde bazı ülkeler üstün yetenekliler eğitimini ülkelerinin birinci önceliği haline getirmiş durumdadır. İsrail, Rusya, Amerika Birleşik devletleri, Çin yüksek geliştirdikleri tanılama testleri ile toplumlarını sistematik olarak taramakta ve üstün yeteneklilerin eğitimi için özel okullar ve üniversiteler kurmuş durumdadır. Türkiye tarihinde üstün yetenekli bireylerin en iyi değerlendirildiği dönem, Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki Enderun Mektepleridir. Bugün birçok gelişmiş ülkedeki üstün yeteneklilerin eğitimine kaynak olan Enderun, imparatorluğun yönetim, bilim ve sanat kadrolarını oluşturmuştur. Cumhuriyet döneminde ise

gecikmeli de olsa üstün yetenekli bireylerin eğitime yönelme olmuştur. Üstün yetenekli eğitime yönelik bu çabalar 6660 sayılı yasayla 1948 yılında yetenekli bireylere öğrenim için yurt dışına gitme fırsatı sağlanmıştır. 1962 tarihinde Mitat Enç öncülüğünde, üstün zekâlı çocuklar için ilkokullarda özel sınıflar açılması kararlaştırılmıştır. Aynı yıllarda fen ve matematik alanında üstün yetenek eğitimi vermesi için Ankara Fen Lisesi projesi uygulanmıştır. 1993 yılına gelindiğinde üstün yetenek eğitiminin sistematik hale getirilmesi için dünyadaki uygulamalara uygun olarak öğrencileri akranlarından ayırmadan, kendi akran grubuyla birlikte yetenek düzeyinde eğitim almasını sağlamak amacıyla Bilim ve Sanat Merkezleri gündeme gelmiştir. Dünyadaki uygulamalarda Bilim Merkezleri ve Sanat Merkezleri şeklindeki ayrı kurumlar birleştirilerek Türkiye'ye has bir sistem olan Bilim ve Sanat merkezleri kurulmuştur.

Türkiye'de üstün yetenek konusunda birlik sağlanmalı ve öğrenciler yetenekleri doğrultusunda üniversitelere yönlendirilmeli ve mezuniyet sonrası kendilerine özel istihdam alanları oluşturularak beyin göçü önlenmesi önerilmektedir. Üstün yetenekli olan ve ayrı eğitim imkânı bulunmayan öğrencilere örgün eğitim kurumlarında hızlandırma ve zenginleştirme programlarının sağlanması ve eğitim yönünden desteklenmesi önerilmektedir.

Yazar Kısa Özgeçmişi ve İletişim Bilgileri

Mehmet Ali GENÇ Yüksek lisans eğitimini sanat tarihinde doktora eğitimini Resim-İş Eğitiminde görsel sanatlarda üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde disiplinlerarası öğretim konusunda yaptı. 7 yıl Bilim ve Sanat Merkezi görsel sanatlar öğretmenliği toplandı 16 yıl Milli Eğitim Bakanlığında çalıştıktan sonra 2014 yılında Yrd. Doç. Dr. olarak Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalında göreve başladı.

Kurum: Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi ABD. Konya, Türkiye.

E-mail: m.aligenc@hotmail.com

İş telefon: 0332 323 8220

Cep telefon: 05053997277

Kaynakça

Akarsu, F. (2004a). Farklılık odağında üstün yetenekli çocuklar ve ailelerinin sorunları. Üstün veya özel yetenekli öğrencilerin eğitimi paneli. 3-4 Mayıs. İzmir, 41-46.

- Akarsu, F. (2004b). Üstün yetenekliler. Şirin M. R., Kulaksızoğlu A., Bilgili A. E. (Ed.). Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 127–154.
- Ataman, A. (1998). Üstün zekâlılar ve üstün yetenekliler. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Ataman, A. (2004). Üstün yeteneklilerin eğitimi. Üstün veya özel yetenekli öğrencilerin eğitimi paneli. 3–4 Mayıs. İzmir, 17–22.
- Ataman, A. (2007). Üstün yetenekli çocuklar ve zenginleştirme. Ataman A., Aydoğan Y. ve Bilgiç N. (Ed.) Bilim ve sanat merkezlerinde görevli öğretmenlerin mesleki niteliklerinin artırılması. 3–7 Eylül. Ankara: Sentez Matbacılık, 13–60.
- Beranek, D. J. (1993). An international survey of definitions of giftedness and procedures to identify and select student for gifted programs. Dissertation of Doctor, University Of Oregon Teacher Education and Graduate School, Oregon USA.
- CCEA (Council of curriculum, examinations and assessment) (2006). Gifted and talented children in (And out) of the classroom. Feb 28. Northern Ireland. <http://www.nicurriculum.org.uk>. Erişim: 29.01.2015.
- Clark, G. ve Zimmerman, E. (1998). Nurturing the arts in programs for gifted and talented students. Phi Delta Kapan, 79 (10), 746–751.
- Clark, G. ve Zimmerman, E. (2002). Tending the special spark: accelerated and enriched curricula for highly talented art student. Roeper Review, 24 (3), 160–168.
- Cutts, N. E. ve Moseley, N. (2001). Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların eğitimi. Ersevîm İ. (Çev.) İstanbul: Özgür Yayıncılık.
- Çağlar, D. (2004a). 1953–1993 yılları arasında üstün zekâlı çocuklar konusunda alınan kararlar, çalışmalar ve uygulamalar. Şirin M. R., Kulaksızoğlu A., Bilgili A. E. (Ed.). I. Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi, üstün yetenekli çocuklar bildiriler kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 6–68.
- Çağlar, D. (2004b). Üstün zekâlı çocukların eğitim modelleri, Şirin M. R., Kulaksızoğlu A., Bilgili A. E. (Ed.). Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 316–334.
- Darga, H. (2010). Brigance K&1 Screen II ile ilköğretim 1. sınıfta saptanan üstün yetenekli çocuklara ve sınıf arkadaşlarına uygulanan zenginleştirme programının çoklu zekâ alanlarındaki performans düzeylerini arttırmaya etkisi. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Davaslıgil, Ü. ve Zena, M. (2004). Üstün zekâlıların eğitimi projesi. Kulaksızoğlu A., Bilgili A. E Şirin M. R. (Ed.). I. Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi, üstün yetenekli çocuklar bildiriler kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 85–100.
- Dönmez, N. (2004). Bilim Sanat Merkezleri'nin kuruluşu ve işleyişinde yapılması gereken düzenlemeler. Kulaksızoğlu A., Bilgili A. E Şirin M. R. (Ed.). I. Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi, üstün yetenekli çocuklar bildiriler kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 69–84.

- Durum Tespit Ön Raporu (2004). 1.Üstün yetenekli çocuklar kongresi durum tespiti komisyonu ön raporu. Davasligil Ü., Uzun M., Çeki E., Aydın Köse A., Çapkan N., ve Şirin M. R. (Kom.). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Enç, M. (2005). Üstün beyin gücü gelişim ve eğitimleri. ankar: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Hızlı, E. (2014) Examining of gifted and talented education: ısraili education. Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 2 (2), 52-62.
- Jordan, K. A. (2010). Gifted student academic achievement and program quality. Dissertation of Doctor, University Education in Curriculum and Instruction College, Louisiana.
- Karaduman, G. B. (2010). Üstün yetenekli öğrenciler için uygulanan farklılaştırılmış matematik eğitim programları. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı. 13 (1), 1–12.
- Karaduman, G. B. (2011). Üstün yeteneklilerin eğitiminde yaklaşımlar: uluslararası karşılaştırma. İconte, Ankara: Siyasal Kitabevi, 326–336.
- Kontaş, H. (2009). Bilsen öğretmenlerinin program geliştirme ihtiyaçlarına ilişkin geliştirilen programın etkililiği. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). Üstün yetenekli çocuklar kongresi önsözü. (Editör: Adnan Kulaksızoğlu, Ahmet Emre Bilgili, Mustafa Ruhi Şirin). I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 7–8.
- Larsson, Y. (1986). Governmental policies on the education of gifted and talented children: a world view. Educational Studies in Mathematics, 17 (3), 213–219.
- Leana, Z. M. (2009). Üstün ve normal öğrencilerin yönetici işlevlerinin ve çalışma belleklerinin değerlendirilmesi ve ihtiyaçlarına yönelik eğitim programının uygulanması. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Levent, F. (2011). Üstün yetenekli çocukların hakları. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Oya, R. (2005). Yabancı ülkelerde üstün yeteneklilere yönelik eğitim uygulamaları, Eğitim Bülteni Dergisi, (11). 1-4.
- Pariser, D. ve Zimmerman, E. (2004). Learning in the visual arts: characteristics of gifted and talented individuals, Eisner E. W. and Day M. D.). (Edit.). Handbook of Research and Policy In Art Education. New Jersey: Lawrence Publishers, 379–400.
- Passow, A. H. (1981). The nature of giftedness and talent gifted, Child Quarterly, 25 (1), 5–10.
- Renzulli, J. S. ve De Wet, C. F. (2010). developing creative productivity in young people through the pursuit of ideal acts of learning. P1: KAE, (19), 24–72.
- Sencer, C. vd. (2010). The Ottoman Palace School Enderun and the man with multiple talents, Matrakçı Nasuh. Journal of the Korea Society of Mathematical Education Series D: Research in Mathematical Education. 14 (1), 19–31.
- Sisk, D. A. (1990). The state of gifted education: toward a bright future. Music Educators Journal, 76 (7), 35–39.

- Sönmez, H. (2011). Üstün yeteneklilerin eğitimi, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 141, 43-45.
- Streitz, R. (1922). Gifted children and provisions for them in our schools. *University of Illinois Bulletin*, 20 (13), 2-12.
- Stuart, T. ve Beste, A. (2008). Farklı olduğumu biliyordum “üstün yeteneklileri anlayabilmek”. Armağan Gönenli (Çev.). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. R., Kulaksızoğlu, A. ve Bilgili, A. E. (2004). Politika ve strateji belirleme raporu, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tekbaş, D. ve Ataman, A. (2004). Kaynaştırma ortamında üstün zekâlı çocuğa uygulanan zenginleştirme programı hakkında örnek olay incelemesi ve programın etkililiğine ilişkin bir araştırma. Kulaksızoğlu A., Bilgili A. E Şirin M. R. (Ed.). I. Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi, üstün yetenekli çocuklar bildiriler kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 187-200.
- Tozlu, N. (2004). Türkiye'nin merkezi (eksen) bir güç olmasında üstün yeteneklilerin eğitimi üzerine bir tartışma. Kulaksızoğlu A., Bilgili A. E Şirin M. R. (Ed.). I. Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi, üstün yetenekli çocuklar bildiriler kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 201-211.
- Uzun, M. (2004). Üstün veya özel yetenekli çocukların eğitiminde yeni bir model: bilim ve sanat merkezleri. Üstün Veya Özel Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi Paneli. 3-4 Mayıs. İzmir, 22-28.